

они чине и саставни део царског дипломатско-идеолошког спектакла — када раскошношћу гласова треба да импресионирају исламске дипломатске мисије (стр. 583). Надаље, књига садржи сведочанство и о томе да, приликом кретања цара у војни поход, он носи богослужбени приручник (*ἡ ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας*) ради несметаног вршења богослужења (стр. 467).

Поврх свега, дело *О церемонијама* јесте вишеслојно користан извор од првостепеног значаја за све црквено-научне дисциплине. Ова књига и њен савремени пре-

вод конструктивно подстиче интердисциплинарни дијалог и доприноси обнови интересовања за феномен РOMEЈСКЕ империје. Садржај књиге сведочи да појам РOMEЈСКЕ царевине или Византије не раздваја, већ напротив у Телу Цркве спаја различитости јелинског и словенског света у богатство пуноће и дијалога.

Славиша Тубин

(*slavisa.tubin91@gmail.com*)

Епархија зворничко-тузланска

□

УДК / UDC: 272-732.2-284(049.32)

Теолошки погледи / Theological Views

Година / Volume LIV

Број / Issue 2/2021,

стр. / pp. 366–370.

DOI: <https://doi.org/10.46825/tv/2021-2-366-370>

Ролан Минерат, Паја — универзални епископ или први међу епископима

Превод Слободанка Матић.

Београд: Православни богословски факултет Универзитета у
Београду — Институт за Систематско богословље, 2020.

235 стр. ; 22 см

ISBN: 978–86–7405–235–8

Питање службе римског папе одавно је препознато као кључни проблем у екуменском дијалогу, како између римокатолика и протестаната, тако и између римокатолика и православних. Познато је да је Први ватикански Концил одиграо

важну, и нипошто неспорну улогу у (ре)дефинисању папске службе и примата. Одлуке овог Концила су од стране православних и протестаната, па чак и једног броја римокатолика, схваћене као доктринарно претеривање које је римокатолике

водило фундаменталном застрањивању на пољу еклисиологије. То је застрањивање углавном одређивано као трансформација службе папе од првој међу епископима у јединој стварног епископа. Овај проблем није остао непрепознат ни међу римокатолицима. Књига која је пред нама управо стога, нимало случајно, носи наслов у форми питања: *Папа — универзални епископ или први међу епископима?*

Писац ове књиге, Ролан Минерат (Roland Minnerath), је истакнути римокатолички теолог и пастир. Од 1989. предаје *Историју гревне и средњовековне Цркве* на Католичком факултету у Стразбуру, као и *Однос Цркве и државе* на Институту за канонско право. Године 2004. је рукоположен за Архиепископа Дижона. Члан је Комисије за доктрину Конференције француских епископа, а 2011. је изабран за председника Савета за канонска питања. При Светој столици је ангажован као члан Међународне теолошке комисије, а 2015. га је папа Франциско именовао за члана Конгрегације за доктрину вере.

Поред књиге коју представљамо — *Le Pape, Evêque universel ou Premier des évêques?*, Paris, Beauchesne, 1978 — Минерат је аутор више значајних монографија у којима се претежно бави еклисиолошким, црквено-истријским и социјалним питањима. Споменућемо само неке: *Les chrétiens et le monde* (1° et 2° siècle), Paris, Gabalda, 1973; *Les Organisations malades de la Science. La*

rationalité du management, Paris, Beauchesne, 1982; *Le droit de l'Eglise à la liberté. Du Syllabus à Vatican II*, Paris, Beauchesne, 1982; *L'Eglise et les Etats concordataires (1846–1981). La souveraineté spirituelle*, Paris, Le Cerf, 1983; *Jésus et le pouvoir*, Paris, Beauchesne, 1987; *La primauté de l'Evêque de Rome et l'unité de l'Eglise du Christ* (Le Point théologique 63), Beauchesne, Paris 2010; *L'Eglise face aux Etats. Deux siècles de pratique concordataire (1801–2010)*, Cerf. 2012; *Religion, l'heure de vérité*, Artège, Paris 2015; *Quel avenir de la confirmation? Un enjeu pastoral*, Artège, Paris 2016.

Издавач ове књиге, *Институт за Системајско догословље Православној догословској факултету Универзитета у Београду*, постао се да се пред нашим читаоцима нађе изврстан превод ове студије, који је са француског изворника приредила Слободанка Матић. Пошто нажалост, квалитетни преводи стручне литературе код нас нису сасвим уобичајена појава, ову чињеницу је важно истаћи.

У овој краткој али веома информативној студији, Минерат нам пружа могућност детаљног увида у ток, контекст и теолошку проблематику којом су се бавили Први и Други ватикански Концил. Значајки су обрађени сви релевантни документи, са нарочитим истицањем главних теолошких кретања, предлога, неслагања и критика које су износили сами учесници.

У уводном делу, аутор читава студију поставља у контекст еку-

менског дијалога, где кратко и врло јасно представља доктринарне позиције православних, протестаната и англиканаца по питању службе и првенства римског папе. Минерат исправно констатује да за православне и англиканце „идеја која њима изгледа неприхватљива јесте то да је могуће да у Цркви постоји један епископ свих епископа, једна служба, коју је установио Христос, а која додељује епископску власт која се врши над другим епископима, а преко њих и над вернима цркава, које су овима поверене“ (стр. 17–18). Минерат даље истиче како је циљ његове студије да покаже како римска доктрина оставља места за две могуће интерпретације. Прва је она коју су тек у новије време систематизовали римокатолички теолози, а која дефинише примат као универзални епископат над читавом Црквом. Аутор је у праву што сматра да ће оваква интерпретација вероватно заувек остати неприхватљива православнима и англиканцима, а нарочито протестантима. Ипак, он сматра да је могуће и тумачење према коме римски епископ врши власт универзалне јурисдикције у својству примаса. Минерат сматра да је овакво тумачење сасвим у складу са најизворнијом католичком традицијом, а да оно истовремено оставља могућност даљег дијалога са православнима и англиканцима.

У овом приказу свакако нећемо моћи да представимо сва питања којима се аутор бави, већ ћемо

се усредсредити само на поједине моменте који су нарочито значајни. Први од њих је расправа која је вођена на Првом ватиканском концилу у вези са употребом појмова „непосредна“ и „редовна“ при дефинисању папског примата (стр. 74–86). Иако малобројни, поједини учесници Концила су изразили скепсу када је реч о погодности ових термина за одређење врховне власти папе. Критичари су сматрали да се на овај начин папски примат до те мере уздиже да представља негирање службе епископа. Заиста, ако папа своју власт врши *непосредно*, то онда значи да је месни епископ сведен на његовог викара и да у потпуности може да буде заобиђен у питањима која се изворно тичу његове надлежности. Штавише, када се томе придода и да је оваква власт папе *редовна*, односно да се не тиче само неких изузетних кризних ситуација или случаја нужности (стр. 75), утисак о теоријском и стварном дерогирању епископске службе се појачава. Упркос предлозима да се ови појмови уклоне или додатно појасне, они су усвојени, по свему судећи са циљем да покажу папски примат управо на овакав, апсолутни начин. Било је и компромисних предлога, попут онога да се и папска и епископска власт дефинишу као „редовне и непосредне“, али на неједнак начин, без мешања једне са другом (стр. 78). Било је и оних који су желели да још више нагласе изузетност папске власти. Тако је

Деспре из Тулуза желео да се јасно каже да је папска власт непосредна и редовна „над свим пастирима“ како би било јасно да се формулација не односи само на епископе појединачно већ и колективно, што је у складу са ранијом дефиницијом V Латеранског концила према коме „римски поглавар има власт над свим саборима“ (стр. 85). Упркос, дакле, бојазни појединих учесника да ће оваквим дефинисањем папске власти доћи до погрешног поистовећења службе Првог са епископском службом локалних цркава, Концил је, након разматрања, усвојио одредбу према којој се та редовна и непосредна власт управо дефинише као *епископска*. Минерат исправно примећује да је упркос чињеници да су неке традиционалне папске титуле имале овакво значење, оне до овог тренутка никада нису биле употребљаване као основа догматских дефиниција. Штавише, аутор констатује да није свеједно рећи да је папа ‘пастир’ целе Цркве, или рећи да је он ‘епископ’ целе Цркве“ (стр. 95).

Даља детаљна анализа показује да су кључни придеви који дефинишу папску власт, а то је да је она епископска, редовна и непосредна, нису ни изблиза били јасни свим саборским оцима, а било је и доста оних који су тражили њихово укидање, посебно дефинисање папске власти као редовне (стр. 107). Проблем се управо тицао односа папске власти према служби конкретног епископа локалне цркве,

и редовности власти коју он врши. На крају је понуђено објашњење које је заобишло проблем, у виду схоластичког закључка да је редовна власт она која некоме припада на темељу његове службе, па је тога власт призната папи управо таква (стр. 110). Што се тиче епископског карактера папске власти, већина је сматрала да то јесте права епископска власт и да не постоји проблем у тврдњи да његова власт управо јесте такве природе. Мањина је пак сматрала да је папа превасходно епископ римске дијецезе, и да би одређење његове власти над читавом Црквом на овакав начин, значило проширивање римске дијецезе на читав свет. Овакав приступ лако води закључку да папа није први међу епископима већ уистину једини епископ: „Папска јурисдикција, именована као епископална, а не примацијална, има све елементе јурисдикције својствене епископима и односи превагу над њом. Пред једном таквом влашћу, не остаје ништа више од јурисдикције коју имају епископи“ (стр. 118–119). Није изненађујуће што су гркокатолици показали отворену скепсу према оваквим формулацијама, бојећи се за своја права али и упозоравајући на негативне последице по будуће разговоре са православнима. Изнето је озбиљно упозорење: „Ако не избаците овај параграф из схеме и из концилске дефиниције, ви затварате врата за сву вечност — и то их закључавате Петровим кључевима — на такав

начин да више никада неће бити могућ повратак јединству, из угла источне Цркве“ (стр. 125). Са примедбама се, премда на другачијој основи, слаже Минерат који закључује да неспоразум око дефинисања папске службе на концу није био разрешен, пошто ако папа у читавој Цркви обавља јурисдикцију која је специфично епископска онда је нужно да он буде сматран универзалним епископом „коме је као једином поверена брига за целу Цркву“ (стр. 144). Према Минерату, пак, „папа врши своје универзално заступање, не као епископ целе Цркве, већ као први, то јест, као епископ прве од свих цркава, коме је универзални понтификат додељен заједно са епископатом римске цркве“ (стр. 144).

Минерат остаје веран оваквом становишту и у закључку где истиче да схватање папе као универзалног епископа није утемељено у традицији, да се одлуке Првог ватиканског Концила могу читати у другачијем светлу, односно да је могуће, па и неопходно, папски примат тумачити и разумети као примацијални а не као епископски.

Као православном теологу, морам признати да ми и овакво, „умањено“ разумевање примата није уверљиво на првом месту због позивања на божанско порекло те власти, у смислу посебних „права“ и нарочите изузетности Рима, некадашње престонице Империје. Читав овај корпус правничких израза и дефиниција, заиста звучи страно

еванђеоском наративу, при чему се уствари сусрећемо са кључним питањем институционализације Цркве. Није упитно, или не би требало да буде упитно, да у Цркви увек постоји Први, пошто је само устројство Цркве као евхаристијске заједнице управо такво. Увек је један и само један онај који начелује конкретним евхаристијским сабрањем. Управо је ово евхаристијско утемељење службе Првог оно што највише недостаје у схоластичким резонавањима о примату, а недостаје управо због институционализације црквених структура, које се и догађа када се оне оделе од свог евхаристијског темеља. У том смислу, будуће разматрање овог питања треба, или чак мора, да буде утемељено управо на евхаристији као догађају Духа и оприсутњења есхатона, а не на инсистирању да се историјске и политичке околности накнадно дивинизирају и „укључе“ у корпус божанских датости. То опет нипошто не значи да је историјске датости могуће или потребно порећи, Управо супротно! Али, историјска релативност одређења ко је на месту првог, уствари указује на његов есхатолошки реализам и љубави која *једина осмијаје*.

Александар Ђаковић,
(adjakovac@bfspc.bg.ac.rs,
aleksandar.djakovac@gmail.com)
Православни богословски факултет,
Универзитет у Београду

□